משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר קדשים

לחם שמים על משנה ערכין

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה ערכין

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-ערכין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 4
פרק ב 5
משנה א 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 6
פרק ג 6
משנה ב 6
פרק ד 7
משנה ב 7
משנה ד 7
פרק ה 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ו 8
פרק ו 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ד 10
משנה ה 10
פרק ז 11
משנה א 11
משנה ד 12
משנה ה 12
פרק ח 12
משנה א 12
משנה ג 13
משנה ה 13
משנה ו 14
פרק ט 14
משנה א 14
משנה ב 15
משנה ג 15
משנה ו 15
משנה ז 15
משנה ח 16

פרק א

משנה א

הכל לאתויי בי"ג ויום א' כו'. ונראה שצ"ל בן י"ב ויום א' כו' תי"ט. **אומר** אני. בדיוק הוא. מ"ש בן י"ג. ולרבותא. דאפילו הוא בר י"ג. כי לא הביא שתי שערות. נמי דינא הכי. דודאי חד דינא הוא.

משנה ב

הנכרי עיין במגדל. גולות מים.

משנה ג

הגוסס המעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. תרגום על צד תאמנה. על גסיהן.
וכן בגמרא דפרק בא סימן. שנושאות אחיהן על גסיהן (והוא מלשון לאידך גיסא. שהוא הצד ולפי שנושאות על שני צדדים. לכן הוא לשון רבים) והיינו חזה.
ולא נערך עתי"ט בשם התו'. דגוסס נודר ומעריך. ומסייע להו תי"ט מדלא תנן אלא לא נידר ולא נערך. **ולאו** דיוקא הוא. דבודאי לא משכחת בגוסס. דלהוי נודר ומעריך. שהגוסס הגמור. אי אפשר לו לברר דבריו ולהוציא המלות בשפתיו. והאי לאו בר הפלאה הוא. לא בדבור ולא במחשבה. משו"ה לא תני ליה תנא. ולא חש לה הר"מ. ומלישנא דתנא ברא נמי לא תידוק מידי. כמו שהרגיש תי"ט.
ואיברא סיפא דמתני' משמע לפום ריהטא כתו'. מדרי"א נודר ומעריך ומקדיש. ואפי' ת"ק נמי מודה ליה. כדאי' בהדיא בגמ'. בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי. **מיהו** נ"ל. דלא קאי אלא איוצא ליהרג. אבל גוסס. פשיטא דלאו בר הכי הוא. וכי איתיה בר דעת. ומצי עביד הכי. א"כ ודאי אינו גוסס. ונידר ונערך ג"כ. שאינו אלא חולה. **ואפילו** הוא מסוכן. נ"ל שיש לו ערך. ואע"ג דאינו בכלל העמדה. מידי דהוי אתינוק. **וכתבתי** במגדל שגם הטריפה נערך. **מכל** מקום יש לתמוה על תי"ט. דלא דייק מסיפא. דלכאורה משמע הכי להדיא.
בפירוש רע"ב. וגובה מן היורשים. היינו שירשו נכסיו.

משנה ד

ישבה על המשבר פירש"י קודם שנגמר דינה. וליתא. דאיוצא ליהרג קאי. כו'. וה"ט דרישא דאין ממתינין משום עינוי הדין כו' תו'.
ואני אומר. מאן יימר. דילמא גזרת הכתוב היא. כדמרבינן מגם שניהם. ואי בתר טעמא אזלינן. ודרשינן טעמא דקרא. אמינא היינו טעמא. משום שהיא וולדה חטאו (דמה"ט ולד הנוגחת והנרבעת אסור שהיא וולדה נגחו ונרבעו) דולד ירך אמו **ומ"מ** אינו נהרג

עמה. אלא כשנגמר דינו עמה. דאתרבי בהדה. דעדיין הוא כגופה. משא"כ אם נעקר לצאת קודם שנגמר דינה. כבר הוא גוף אחר נבדל בפ"ע. אבל אחר שנגמר דינה. הרי היא והוא כנהרגין חשובין. כדלעיל. ולפיכך אם באו לה אח"כ חבלי לדה. אין מושיבין אותה על המשבר. כך נ"ל עיקר כדעת רש"י.

נהנין בשערה לאו שערה ממש כו' דכתיב ותמת שם כו'. **עמ"ש** בס"ד בשי"ע (סמ"א).

פרק ב

משנה א

פחות מסלע והעשיר לאו דווקא פחות מסלע. אלא אפילו נתן כל הערך חוץ מסלע אחד. מגלגלין עליו את הכל. תו'. **פירוש** לדבריהם. אפי' נתן כל הערך שהעריכוהו חוץ מסלע. שאם העריכו הכהן חמש. ונתן ארבע. והעשיר. מגלגלין עליו כל ערך עשיר. ומשלים ארבעים וששה. ואתאן לרבנן.

נותן חמשים משלים עד חמשים.

אין פתח בטועה עיין תי"ט שהרכיב פיר"מ עם פירוש רש"י. ואינם עולים בקנה אחד. צ"ע.

משנה ג

ולא מוסיפין על שש שמא כנגד ששת ימי החול. וכנגדן המלאכים בעלי שש כנפים. שבכל כנף אומרים שירה יום אחד מן השבוע. ובשבת א"ל כנף לומר ע"י שירה. ואז מכנף הארץ זמירות שמענו. כמ"ש תו' בפאר"מ בשם המדרש.

ולא מוסיפין על י"ב אפשר היה לומר בו עוד טעם. כנגד י"ב חדשי השנה.

ובשנים עשר יום שבהם גומרין ההלל כו' ור"ח דאקרי מועד. לא אקדיש בעשיית מלאכה כו'.

אע"ג דאין בו בטול מלאכה. כמו בח"ה. כמ"ש רע"ב מ"ב פ"ד דמגלה (ועמ"ש שם בס"ד).

מ"מ אינו אלא כח"ה. ואע"ג דאית ביה מוסף. בח"ה דפסח נמי אית ביה מוסף.

ובשחיטת פסח שני בודאי לא סגי דלא הוי מי שהיה טמא או בדרך רחוקה. משו"ה פסיק ותני.

ושמא הא דתנן וביי"ב יום בשנה. לאו דווקא בחיוב. אלא בדרך אפשרי. וקמ"ל בי"ב. ולא יותר.

משנה ד

לוים היו סבר מעלין מדוכן למעשר כו' ומשמע דלא ס"ל מעלין. אף ליוחסין תי"ט. **לא** ידענא מאי קאמר מר. אטו לוים לא מיוחסים נינהו. הא ודאי כי קאמר מעלים למעשרות. כ"ש ליוחסין. ובגמרא לשון אריכא הוא.

משנה ה

אין פוחתין משתה טלאים צ"ע מ"ט הפסיק בזו. בין מניני כלי הזמר. שהתחיל בהן. **כדי לשבת ובי"ט** כו' לסימנא בעלמא נקטיה. דהא תמידים ומוספים טובא הוו. גמרא. **ונ"ל** ה"פ. ודאי מוספין לא צריכי בקור ד' ימים. דהא אף בב"בג. לא גמיר ג"ש אלא בתמיד. ואין לך בו אלא חדושו. מניין לנו להוסיף עליו. אלא דלא ליקשי לך לישנא דמתניתין כדי לשבת. דמשמע ששה טלאים מספיקים לכל הקרבנות של שלשה ימים אלו. דהא סתמא תנן. ולא פריש תנא כדי לתמידים של כו'. אהא קמקשי טובא הוו עם מוספין. ומשני. סימנא בעלמא. ולעולם אתמידין לחוד קאי.

אין פוחתין משתי חצוצרות קראי כתיבי בהדיא. עחי' גמרא בס"ד.

ותו דלא סגי בלא"ה לשופר של ר"ה דמקדש. דבעינן שתי חצוצרות מן הצדדים. וקרא נמי אצטריך לחצוצרות דתעניות. **וליכא** למידק מ"ט לא נסיב תנא שני שופרות לתעניות. דשופר כיון דאיתיה בגבולין. לא נקטיה הכא. **עי"ל** דלא מני הכא. אלא צרכי העבודה. עמ"ש שילהי תמיד בס"ד.

ומוסיפין כו'. בגמרא מפרש עד ק"ך. והרמ"כ שאין מוסיפין יותר **אפשר** שהוא רמז לחצוצרות דמשה שנשתמש בהן כל ימי חייו. שהן ק"ך. ולא נשתמש בהן אדם אחר. אלא המה מידו נגזרו. ובא הרמז כנגד זה. שלא עמדו חצוצרות ראשונות בעולם יותר משני חיי משה. כי עמו ספו תמו.

מתשעה כנורות עיין חידושי גמרא.

משנה ו

עיין שם.

פרק ג

משנה ב

בחולת המחוז כרע"ב פ"א מקום שלא היו שדותיהן חשובים. **לפ"ז** יותר טוב לפרש חולת. מלשון חול הים. ר"ל ארץ של חול. שאינו מגדל פירות. וכמדומה שראיתי בספר כפתור ופרח. שיש בקעה רחבה על שפת ים הגדול. היא בעלת חול. שעליה התכוון כאן.

ואף אם לא מצינו בלשון מקרא שם זה במשקל נקבי. אין בזה תימה וחידוש. שכמוהו נמצא לרוב בלשון חכמים.

בזרע חומר שעורים והוא במדתו רע"ד על רע"ד אמה. **וצ"ע** אם היא פחות משעור זה מה דינו.

סבסטי היא שומרון. ועליה אמר הנביא ושמתי שומרון למטעי כרם.

פגם שמין כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה. **אע"ג** דחייב גם על שלא כדרכה. אפ"ה איכא קורת רוח לבועל את שאינה פגומה. שחביבה עליו. והנאתו מרובה. יתר מאד מבועל פגומה. שהיא מאוסה ומגונה בעיניו. אע"פ שלענין סתם ביאה של בתולה. דא ודא אחת היא. מ"מ אינה דומה הנאה דבעילת אהובה. לשל שנואה. שנפשו בחלה בה. ורגזה ארץ תחת שנואה כי תבעל.

באונס ובמפתה להקל ולהחמיר יש כאן פעמים קולא. אם אנס או פתה גדולה שבכהונה. אע"פ שבנות משפחתה גובין ארבע מאות זוז בכתובתה (כאותה ששנינו פ"ק דכתובות מ"ה) אינו נותן אלא חמשים סלעים. כמו שנותן לקטנה פחותה שבישראל. ופעמים חומרא. כשאנס ופתה קטנה בישראל ופחותה. שנותן חמשים. כדרך שנותן לגדולה וחשובה שבכהונה.

הכל לפי המבייש כו'. וצ"ע אמאי מפרש דין הבושת. ולא הפגם תי"ט. **ונ"ל** פשוט. שהוא בכלל לפי המתבייש. כי הגדולה ודאי נפגמת יותר. שוב ראיתי שכ"כ תו' בכתובות בפירוש.

פרק ד

משנה ב

שמע העני ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר. **נראה** פשוט. הוא הדין איפכא. עני שאמר ערכי עלי. שמע העשיר. ואמר מה שאמר זה עלי. אינו נותן אלא ערך עני. **אלא** חדא נקט לרבותא. אע"ג דלא אפשר ליה האידנא. צריך לשלם כשיעשיר. וצריך בדיקה בספרים.

משנה ד

ילד מבן ך' עד בן ס' כו' לשון רש"י **לרבותא** נקטה. וה"ה בן י"ג משנעשה איש דאיתיה בנדר.

פרק ה

משנה א

ושוקל כו'. עתי"ט ויתכן בעיני שהרמב"ם מפרש ושוקל דמתני' מלישנא שקל קלא ופתק ביה כו'.

במ"כ הוא דרך זר ועקש. רחוק מאד לפרש כך. חס ליה להר"מ משבוש כזה.

אבל א"צ לדחוק לגמרי. כי לדרכו ז"ל דיבר התנא על שם התכלית. שהוא תחלת המחשבה. לפיכך הקדימו. עם היותו סוף המעשה. וכך היא סברת ר"א בתו'. אע"פ שלא עלה על דעתו להוציא הלשון ממשמעותו. וכר"י צריך באור. ואין כאן מקומו.

משנה ב

שאין דמים למתים עיין קול רמ"ז. מ"ש על תי"ט. אבל הטעם כדפרש"י. דמחוסר אומדנא כו' אין הנדר חל על ממונו. שאין דמים למתים. כי לא במותו יקח הכל. **גם** אנכי ככה דמיתי. **אמנם** להלן מ"ה גבי מת השור. לא משמע הכי בפירוש רע"ב. וק"ל.

משנה ג

ערך ראשי וערך כבדי עלי כו'. נקט הכי בדווקא. דלא סגי בהו עד דאמר ערך כל הראש כל הכבד. **אבל** אמר ערך חצי הראש. בלא מוח וחצי כבד. שלא במקום מרה וחיותא. לא כלום הוא. משא"כ באבר שהנשמה תלויה אפי' בנקיבתו. כגון הלב והריאה. גם האומר ערך חצי לבי. או חצי ריאתי עלי. נותן ערך כולו.

זה הכלל לאתויי כל האיברים שהנשמה תלויה בהם. שאם אמר דמי חצי כבדי עלי. נותן דמי כולו. לשון רע"ב לקח מפירוש ר"מ. **ולא** נודע מנין לו. והוא נגד האמת. שהרי אין חצי כבד מטריף. אם אינו במקום מרה וחיותה. ובפרק מש"א מוכח בהדיא. דאין חלוק בין אדם לבהמה בענין זה.

ושמא מפני הספק. מ"מ נותן ערך כולו. כי לא פורש על איזה חצי נתכוין. צ"ע.

משנה ו

חייבי חטאות וחטאת נזיר. הואיל ולאו לכפרה אתיא כו'. **עמו"ק** א"ח (סי' א').

פרק ו

משנה א

שום היתומים עתי"ט בשם הר"ן מ"ט נזקקין לכתובת אשה. שאם אין אנו נזקקין. הרי היא נמנעה מתחלה לבוא ונמצאת מפסידתם (כצ"ל) מזונות ע"כ.

ועוד על כרחך אתה נותן לה או כתובתה. או מזונותיה. שאל"כ מה תאכל.

ומכריזין בבוקר ובערב בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים. ב) עתי"ט בשם התו'. שאין לפרש בשעת הוצאת פועלים מביתם ליכנס למלאכתם כו' שאין דרך לעשות כן שיתבטלו ממלאכתן. **ר"ל** אם ילכו בבוקר לראותה בשעה שיוצאין למלאכתן הרי מתבטלין. **אבל** איני רואה מה המונע לפרשו כסדר השנוי וכמשמעו. והיינו בבוקר בשעת הוצאת פועלים כפשטו. וכמש"ה יצא אדם לפעלו. אז אומר לפועלים שיירוה לי בעת הפנאי שלכם. אם בצהרים לעת האוכל. או לעת ערב. ובערב שומע קול הכרוז שנית. ונזכר מה שאמר להם בבוקר. הולך ושואלם. והרי זה נכון. מהצורך לדוחק.
כשיגרשנה ידירנה כתו' תימה לרבי למה ידור כו' והלא אינו רוצה שתגבה. **פירוש** לדבריהם. שאם היה רצונו שתגבה כתובתה. לא היה מקדישׁ. למה לו לעשות קנוניא. אלא ודאי סבור היה שהקדש מפקיע שעבודה. ונתכוין להפסידה כתובתה. לפיכך הקדישׁ תחלה. ואח"כ גירשה. שאם היה מגרשה תחלה. על כרחו צריך לתת כתובתה. **ותרצו** דחיישינן שמא אחר שהקדישׁ נתחרט שיצא ריק מנכסיו. לפיכך עתה מתחרט עושה קנוניא. לכן מגרשה ורצונו להחזירה. וכיון דחיישינן לקנוניא כו'.
קנוניא הוא כמו בלע"ז לטיני. קאנפענציע הוא לשון התאחדות בין שני צדדים בהבטחת קשר ענין. התחייבות זה לזה. וסילוק זה מזה.

משנה ב

הקדישׁ תשעים כו'. ע"פ רע"ב עד אבל אם הנכסים שהקדישׁ אין שוין חצי החוב לא גבי מנייהו. **דבר** זה צריך באור רחב. אם היו מרובין בשעת הלואה. ונתמעטו. או מעוטין. ונתרבו. ביוקר. או ע"י ירושה. וכיוצא בזה.

משנה ג

נותנין לו שני כלי אומנות נראה בטעם הדבר. שאם ישבר או יתקלקל האחד. ישאר לו עוד אחד. **אכן** יש כלים. צריכין להיות כפולים בהכרח. כענין מעצדים. שהן מה שקורין הובי"ל בל"א. שצריך לו אחת גדולה. שאינה מחלקת היטב. רק נוטלת השפאים הגסים. מה שקשה מאד להטעות עם הדקה ממנה. שהיא משווה ומחלקת היטב. וכן מגרות. צריכות שתים לחרשי עץ אחת גדולה. שנוסרין בה שני בני אדם כאחד. ואחת קטנה. שמשתמשין בה ביד אחת. לחתוך דבר קטן ודק. ושמא לכך נסיב להו תנא. ודווקא הני וכל דדמי להו. דלא סגי בלא"ה. לאפוקי מידי אחרינא. דלא צריך כולי האי לתרי מאני מנייהו. כגון מקבת. דבחד מצי למעבד כל מאי דצריך ובעי. לא יהבינן ליה אלא חדא. אע"ג דאיתנהו בכמה גווני. וכן פטיש ובן פטיש. וכדתנן ספכ"ט דכלים וצריך עיון.

חרש נותנין לו שני מעצדים ושתי מגרות ז"ל תי"ט לסימנא בעלמא. וכן לכל הכלים שצריך לאומנותו זאת. אך ראיתי בארץ רוסיא שא"צ לכלים אחרים עכ"ל. **לא** ידענא לצייר. איך אפשר לעשות מלאכה בלי מקבת או פטיש. שהוא ודאי כלי ראש וראשון לכל מלאכת חרש. בלעדו לא ירים איש עושה מלאכה את ידו. לפעול כל מאומה. במלאכות ואומנות הראשיות. **רק** את זה ראיתי בארץ הגר. שיש להן פטיש או קופיץ וקרדום. בשני ראשים. האחד עושה מעשה פטיש. והצד השני חד מלוטש. פועל מלאכת סכין ומגירה ומעצד. כי בו בלבד בוקע חותך ונוסר. ומשווה ומחליק ומייפה הלוח. כבמעצד. **אי הכי** קשיא ודאי. מ"ט שבקיה תנא להאי. דלא אפשר בלא"ה. ונסיב להני דאפשר בלא הם. אי לאו משום דנקיט בדדמי. והוא הדין לאינך דדמיין להו. משא"כ פטיש ומקבת. כיון דבחד סגי. לא תני ליה. אע"ג דלא אפשר בלא הוא.

משנה ד

מעלין לשון עילוי. ידוע ורגיל במשנה ותלמוד. כמו הקדש עילוי. דשילהי פ"ח דמכלתין (ומ"ג פ"ו דתמורה) אכן מעלינן ליה כנכסי דבי בר מריון. וכן רבים. ותי"ט נדחק בחנם.

משנה ה

בצבע כתי"ט ויראה דבגדים צבועין. קרוים צבע בלשון משנה. ואולי ישתנה משקלו כו' עכ"ל. **ואינו** כן. אבל בגמרא פ"ט דקמא משמע דצבע לשון תואר. גרסינן. בשקל גנב. והוא הצובע שעושה מלאכת הצביעה.

שצבען לשמן הא דבעי הכא מעשה בגופייהו. ולא כייל להו עם סנדלים בחדא. והול"ל ולא בכסות וסנדלים שלקחן לשמן. **אורחא** דמילתא נקיט. משום שהאשה חייבת לעשות בצמר. ומיירי בכסות שעשתה. **ורבותא** קמ"ל נמי בהכי אגב אורחא. דמשו"ה לאו דידה נינהו. עד שיעשה מעשה ויצבעם. ולא סגי במאי דעבדה אדעתא דידה. אלא עד שיעשה הוא מעשה המוכיח לשמן. **וכהאי** גוונא סגי. אע"ג דאינו אלא צבע. שוב אין לו זכות באותו צבע. ואע"פ שלא עשה מעשה בגוף הבגד. קס"ד דלא נפיק מרשותיה. קמ"ל דהצבע מושך הכסות אחריו. **והשתא** הוה אתי שפיר טפי. לישנא דצבע בשש נקודות. אי לאו דלישנא דגמרא הנ"ל. לא משמע הכי כנ"ל. אלא באומן של מלאכת צביעה עסקינן. שהוא המקדיש והמעריך.

פרק ז

משנה א

אבל ההקדש מחשב חדשים ז"ל הגמרא. ת"ר כו'. מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה. היכי דמי. כגון דאקדשה בפלגא דארבעין ותמני. ר"ל וחשב לו הכהן מכל מקום.

פירוש שאם אתה רוצה. אגזבר קאי. דהוא כהן ההחשב לו השנים. דבדידיה תליא מילתא. שאם רואה ריוח להקדש בחישוב חדשים לשנה. הרי זה מחשב. כדתנן אבל ההקדש מחשב חדשים. והיינו בין לקולא בין לחומרא. רק שיהא תועלת להקדש. יכול ורשאי לעשות כן.

לחומרא כיצד. כגון שהקדיש בפרדסות סבסטי. ודכותה. ובא לגאול פחות משתי שנים לפני היובל. יש לו להקדש לחשב החדשים שיצאו ביציאה גמורה. ולא מיפרקא אלא בחמשים כסף. כדפרש"י במתני'. **ולקולא** היכי דמי. כגון שהקדיש שדהו מפני רעתה. שאינה שוה דמי יציאתה. ואין הנאה להקדש אם תשאר ביד הגזבר. ועכשיו אם יחשב חדשים שיצאו ביציאה גמורה. ודאי לא ינאלוה הבעלים בחמשים כסף. ויהא ההקדש נפסד. אם נחמיר בכך. לכן נתנה תורה רשות אפי' לחשב חדשים להקל. דהיינו כה"ג. דחושב החדשים להקל. דהיינו כה"ג. דחושב החדשים הבאים. לשנה. והוו להו שתי שנים לפני היובל. ומיפרקא בשתי סלעים ותרי פונדיונין. כיון דניחא ליה להקדש בהכי. אע"ג דהויא רווחא דידיה כדפרש"י ההא. ור"ל דרווחא דמקדיש. **והא** הוא דקמפרשא הך ברייתא טפי ממתני'.

ובהכי ניחא טפי דנקט תלמודא דאקדשה כו'. אע"ג דודאי לאו בהקדש תליא מילתא. אלא בשעת גאולה כמ"ש תו'. מ"מ מילתא אגב אורחא הוא דנקט. דכה"ג לא חייס המקדיש על נכסיו. ועביד לאקדושה אפילו פחות משתים שנים. ונכון הדבר בעז"ה.

ונתיישב פירש"י היטב. שלא יהיו דבריו סותרין זה את זה. וממילא גם הר"מ (פ"ד מה"ל ערכין הלכה ח') מוצל מהשגת הר"א. שחשדו מסתירה רצה לשבש הספרים. ובמ"ש בס"ד נתבאר שגרסתו ישרה. אין בה נפתל ועקש. ודברי ר"מ נכוחים למבין. דוק.

נותן בזרע חומר שעורים עמש"ל פ"ג מ"ב.

בשעת היובל עתי"ט בשם תו'. דמפרש בשנת היובל שנה שאחר היובל. **ויש** לו חברים גם במקרא. ע"ס מלכים (אכ"ב) עה"פ בשנת י"ז ליהושפט. וזולת ע"פ לס"ע. גם בתורה מצינו עוד גדולה מזו בשנת הארבעים. והוא מופלגת ממנה הרבה לפניה (עיין בספר אם לבינה. ולעיל פי"ד דזבחים) ככה יתכן גם לאחריה.

גאלה אחר וגאלה מידו אינו יוצאה מידו ביובל. עתי"ט שהביא ברייתא דת"כ. דאייתי תלמודא לענין יובל שני. דמתניתין דלקמן. ורצה להוכיח ממנה בענין יובל ראשון. דאיירי תנא הכא. וערבב הדברים.

משנה ד

הגיע היובל ולא נגאלה נראה פשוט שפירותיה עד היובל. להקדש בדק הבית.
עד שיגאלנה אחר צ"ע הגואל ביובל שני ובשלישי. איך הוא גואלה אליבא דר"א. אם בחמשים שקל לכל יובל. או בחד חמשים שקל סגי ליה.
רא"א לא נכנסין כו'. וטעמא דר"א דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל. משמע כשתצא מיד הגואל כו' אבל בצאתו מיד הקדש לא משמע. דאכתי לא אשמעינן קרא הקדש יהא יוצא ביובל מכח בדק הבית. עכ"ל רש"י בגמרא. **ונ"ל** כוונתו לומר אע"ג דכי נפיק לכהנים נמי קודש הוא. דהכי כתיב והיה בצאתו ביובל קודש לה'. א"כ במילתא קמייתא קאי. דמעיקרא קודש. והשתא קודש. משו"ה לא אצטריך קרא לאשמועינן כיון דלאו יציאה הויא. להכי קאמר דמכל מקום שני כחות הן בהקדש. ואכתי הוי צריך לאשמועינן דיוצא ביובל מכח הקדש בדק הבית.

משנה ה

כהנים כו'. ערע"ב. אבל ישראל כו'. **ע"ל** ריש פרקין. בתי"ט ד"ה בשעת היובל.

פרק ח

משנה א

בשעה שאין יובל נוהג. כגון לאחר שגלו שבט ראובן וגד כו' רש"י. וכתו' דניחא השתא דמיירי בזמן הבית. **ואכתי** לא ניחא. דהא בימי צדקיהו כבר גלו. ועדיין היה דין עבד עברי נוהג. ככתוב בדברי ירמיהו (סל"ד) שלדברי הכל אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. **ועל** כרחך אתה אומר שחזרו וירמיהו החזירן. ומשו"ה לא. אוקמה בבית שני. שמא נתכוין על אחר שגלו קודם שחזרו.
אלא כביצה. ר"י סבר כביצה נמי פרקינן. (אע"ג דלית בחומשו ש"פ) גמרא.
עיין לשון תו' עד ונראה דכביצה היינו ש"פ. **זה** מדויק. לפי מ"ש בס"ד רפ"ט דשביעית. שנמצא ככר בפונדיון. הלקוח מנחתום. שוה איסר. והוא שמונה ביצים. (כמ"ש רפ"ט דעירובין) והפרוטה היא אחד משמונה באיסר האיטלקי.

משנה ג

נותנין שלשים. אבל פרוטה לא בעו למיתב. מה נפשך אי בתר שומא דידהו אזלינן. לא צריך אלא ך"ה ופרוטה. אי בתר מאי דשמה היאך ניזיל. הא לא שויא אלא ך"ה. ובהדי חומשיה לא הוי אלא שלשים.

ונראה שהוא הדין אם אמרו בעלים תחלה בעשרים ועוד שלש פרוטות. אין הבעלים נותנין בסוף אלא שלשים. ואין מחשבין פרוטות. עד שיאמרו בעשרים ועוד ארבע פרוטות. כדי שיהא בחומשו פרוטה. אז נחשבת לקרן. ואם אחד מוסיף על הקרן עם חומשו. אומרים הגיעתך. וכל עוד שאין השומא של זה מגיע. לקרן וחומש של בעלים. צריכין הבעלים לתת כשומא של זה. וחומש של שומא שלהם. **נמצא** כששמוה בעלים בעשרים ופרוט' או שתים ושלש. ואחד אומר בעשרים וחמש הבעלים נותנין שלשים. ואם שמוה בעשרים ועוד ארבע פרוטות. והלה שמה בך"ה. הבעלים נותנין שלשים ואחד. **וטעמא** דלא יהבינן להאיך דאמר בך"ה. אפילו לא אמדו בעלים אלא בעשרים ופרוטה. היינו משום דקמשתרשא ליה להיאך פרוטה. דהויא ממונא לגבי הקדש. ומעל הלה. כדתני בהזהב. הנהנה ש"פ מההקדש מעל. משא"כ בעלים. דלא משתרשי בהכי. דהא קיהבי טפי. אמאי דשיימוה. משו"ה הך פרוטה לא חשיבא ממונא דהקדש. ולא מתהנו מידי. עד דאמרי טפי מעשרים. ארבע פרוטות. דהשתא ודאי חשיב ממונא גבי בעלים נמי. משום דאיתיה בתוספת חומש. דאין חומש פחות מפרוטה. משו"ה כה"ג נעשה קרן. ולא סגי דלא יהבי קרן וחומש דידהו. וגם מה שהוסיף אחר על הקרן. **אבל** כל כמה דליכא בשומא דבעלים ד' פרוטות. ליתינהו בתוספת חומש. משו"ה בציר מארבע פרוטות. לא מיחשב קרנא. וכיון דהקדש אינו מפסיד מקרן. תו לא צריך. **וי"ל** בד"א. דלעולם צריכין בעלים לתת גם הפרוטה ופרוטות שהוסיפו. ולא חש למתנינהו. כדלא חש לה מעיקרא. וכי היכי דלא דק בפרוטה לחומרא. ה"ה לקולא לא דק. אע"ג דמשכחת נמי טפי מפרוטה. דממילא משמע. שצריך לתת שומא. וחומש שרצה להוסיף מתחלה. ודוק.

ודינר. עיין רע"ב. **ואע"ג** דהכי אוקי לה תלמודא. איכא למידק. דהויא לה משנה שאינה צריכה. ומאי רצו ולא רצו. הא היינו הך דרישא. ובבא יתירא היא לגמרי.

הילכך אמינא אנא. דאפ"ה לא נפקא מתניתין מפשטה. דקמ"ל נמי. אם רצו בעלים להוסיף. וגם לתת חומש. לעולם מוסיפין. ואין הלה יכול לעכב. כך נראה לי.

משנה ה

המחרים כו' עבדו. אע"ג דעבד עברי גופו קנוי. כדאמרינן פ"ק דקדושין.

מכל מקום אין לאדון רשות למכרו לאחר. כמו בהמה.
רבי אומר נראין כו'. ומ"ש הרע"ב מדנחית ר' לפרושי מלתיה דר"ש. ש"מ דהלכה כר"ש. ואיכא למדחי דלהכי נחית דלא תקשה עליה כו' ע"כ תי"ט.
לא הבנתי זה. ואיה מצא סוגיא כיוצא בה. שטורח רבי לפרש דברי תנא. אע"פ שאינו סובר כמותו. רק שלא יקשה עליו מאומה. דבר זה צריך עדות וראיה. ועוד יש לתמוה גם על הרע"ב גם על הר"מ. מי הזקיקם לכך. דרבי לפרושי נחית. וכ"ש לומר שרבי לא באר דעתו. אדרבה כך היה לו לומר. שרבי ודאי באר דעתו. שהלכה היא. שהרי אמר נראין דברי ר"י בקרקעות. שאף ר"ש מודה לו. ונראין דברי ר"ש במטלטלין. שטעמו ונימוקו עמו. א"כ פשיטא הילכתא כוותיה. ובכל מקום הלכה כדברי המכריע. **ואלמלא** נתן רשות להגיה. הייתי מוחק מלת לא. וצריך להיות ורבי באר דעתו.

משנה ו

חרמי כהנים. שהחרימם ישראל לתנם לכהנים.
אי נמי אפילו החרימום כהנים. דאע"ג דתנן לעיל הכהנים אינן מחרימין. היינו סתם חרמים. ואליבא דחכמים. דבמשנה דלקמן אבל לא במפרש שמחרים נכסיו לכהנים. שמא ניתנים לכהנים אחרים. ואין להם פדיון.
ריבב"א סתם חרמים לבד"ה תימה דלא מפלגי הכא. כדתנן התם (פ"ב דנדרים) סתם חרמים ביהודה מותרין כו'. **ולפום** ההיא. איתא להא ולהא. וריב"ב דבח"ל הוה. בנציבין (מדינת אשור. ועתו' ר"פ) משו"ה קאמר סתם חרמים לבד"ה. דהו"ל דומיא דאנשי גליל. שאין מכירין את חרמי הכהנים.

פרק ט

משנה א

אינו פטור לגאול פחות משתי שנים ואם מחזירה לוקח קודם. עובר הוא והמוכר בעשה. **ונ"ל** דווקא להחזירה בדמי מקנתו. או בגירוע. אינו רשאי בתוך זמן זה. אבל לתתה לו במתנה. נראה שאינו אסור. **ושמא** אחר שקנאה לשתי שנים. וחל הקנין לשני תבואות. כה"ג נמי שרי לפדותה בתוך שתי שנים. אינו אסור אלא למכור מתחלה לפחות. דהא לא גמרינן מקראי אלא שתהא מכורה וקנויה לשתי שנים. והא בהכי איקיים ליה קרא כדכתיב. וצ"ע.
כתי"ט ד"ה היתה. צ"ל בהכי לא תנן דאין עולה כו'.

משנה ב

אלא עם הראשון כפי חשבונו עם הראשון נותן לשני ונוטל שדהו. **ואין** לשני על הראשון כלום. זה נראה פשוט.

משנה ג

כמין רבית ואינה רבית אתיא כר"י דס"ל צד אחד בריבית מותר. עיין בגמרא.
שנה ועבורה בין בשנה פשוטה. בין כו'. כצ"ל בפירוש רע"ב.

משנה ו

עיר שגגותיה חומתה (וכן בברייתא שבגמרא. ולא שור איגר היינו הך. כמו מאיגרא רמא).
נ"ל דתני הכי לרבותא. אע"ג דכותלי הבתים שוים וישרים. שאין אחד נכנס ואחד יוצא. וכן בגובה שוין הן. שכל כותלי הבתים מגיעין לגגותיהם בשוה. אין אחד מעדיף על חברו. באופן שהגגים נראים כאילו הם גג אחד. וכותלי הבתים יחד נראין כחומה אחת ממש. והגגין מוכיחים שנראין כאחד. משו"ה נקטינהו. **ושמא** אפילו אין לבתים כתלים לצד חוץ. אמרינן פי תקרה יורד וסותם. וגוד אחית מחיצתא.
ושאינה מוקפת וכו' אבל המוקפת מיב"ן אע"פ שא"ל עכשיו. לרע"ב. **ואזדא** לה בשטת ראב"י דבגמרא דס"ל ק"ר קדשה לע"ל. ולפ"ז צ"ל במ"ש כגון קצרא כו' לא אלו בלבד.
ותי"ט קמפרש לה אליבא דרישב"י דס"ל לא קדשה. ולא חלי ולא מרגיש. ובאמת גם הר"מ בחבור נראה כמזכה שטרא לבי תרי אך היא דעת שלישית כעין פשרה. אבל הראב"ד השיגו כדין. ועמ"ש בחי' גמרא שכיוונתי לדעתו ת"ל ומסייע ליה הא דתנן מימות יב"ן. דאתיא ככ"ע.

משנה ז

בתי החצרים שאין לעיירות חומה. כפירש"י אבל נ"ל ט"ס. וצ"ל שאין להם חומה כעיירות. תי"ט. **לא** הבנתי הגהה זו. אטו הני מתוותא דלית להו חומה. לאו עיירות נינהו. והכתיב מערי הפרזי. בערי הפרזות. ובריש מגלה תנן עיירות דלאו מוקפות. ובפ' הדר עיירות של בורגנין וס"ר עיירות בהר המלך היעלה על הדעת שהיו להן חומות.
אולם ההפרש שבין עיירות ובין הכפרים. הוא שהעיירות גדולות מהכפרים. גם בתיהם מסודרים. בנוים. זה אצל זה. ולהנה רחובות ושווקים מיושרים. משא"כ בכפרים שבתיהם מפוזרים ומפורדים. אחד הנה ואחד הנה. בלי חוצות. ולא בנינים נאים. גם בתיהם קלים ודלים. מעשה חומר לבנים. לא בנין אבנים. **ונראה** דלפום ריהטא אתהפכא ליה לתי"ט. לשון רש"י נכון. ותי"ט מטעי קטעי.

משנה ח

אינו גואל כסדר הזה נראה דקאי אדלעיל שלהי פ"ז. והוא סדר הכתוב בלוים. ותלמודא לא קבעי אלא לפרושי דלא ליתו למטעי. **מיהו** תנא ודאי דייק. משו"ה משנה לא זזה ממקומה. כדפרישנא זימנין טובא.

מגרש מקום פנוי מכלום. לשון רע"ב. לקוח מפירש"י. **לכאורה** משמע דיוקא דסוף לישניה. אבנין וזריעה בלחוד הוא דקפיד. ובנטיעה ליכא קפידא. **וקשיא** לרישא. דמשמע פנוי לגמרי בעי מהוי. להכי פריש בהדיא בסוטה פ"ה. שגם מאילנות היה פנוי. **איברא** אכתי איכא למימר. שאין נוטעים בו אילנות כפרדס. אבל מטע אילנות לטיול. ואבורנקי להסתופף בצלם. וכדרך שעושים לפני כרכים גדולים בארצות האלה. זהו ודאי נוייה של עיר. כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם (ישעיה ז') שמא היה מותר. וע"פ רש"י ד"א עה"פ בשלכת מצבת. דמסייע לי ודאי. וצ"ע.